

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE YARDIMCI SÖZLER HAKKINDA YAYIMLANMIŞ MAKALELER: BİR BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ

İclal ŞEKER*

Özet

Sözler anlamı ve gramer görevi olan, tek başlarına kullanılan ses veya sesler topluluğudur. Ancak bazı sözler bu tanıma uymazlar. Bu sözler hayat bulmak için başka sözlerin varlığına ihtiyaç duyarlar. Bunlara yardımcı sözler diyebiliriz. Yardımcı sözler tek başlarına hiçbir anlamları ve görevleri olmayan, varlığı başka bir sözün varlığına bağlı olan, sözler arasında ilişkiler kurmaya yarayan sözlerdir. Bu bağlamda edat, bağlaç ve ünlemler yardımcı sözler başlığı altında yer alırlar. Çalışmamız Türkiye Türkçesinde süreli yayınlarda yayımlanmış yardımcı sözler bibliyografyasından oluşmaktadır. Bu çalışmada tespit edilebildiği ölçüde süreli yayınlarda yayımlanmış makalelerin bilgisi yer almaktadır. Konu ile ilgili kitap, tez ya da bildirilerin taraması yapılmamıştır. Amacımız, Türkiye Türkçesinin yardımcı sözlerine dair yayınların bir kısmını toplu bir hale getirmek ve konu çalışanlarına bir nebze de olsa yardımcı olmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yardımcı Sözler, Edat, Bağlaç, Ünlem.

Articles About auxiliariesin Turkey Turkish: A Bibliography Trial

Abstract

Words, which have meaning and grammer, are sounds or sound groups that used alone. But some of the words are not suitable for that defination. That kind of words needs other to enliven. We can call them as "auxiliaries". Auxiliaries, which have no meaning and aim when they're used alone and their existence is depend onto other words existence, are words that used for contacting other words. In this context, prepositions, conjunctions and exclamations are classified in "auxiliaries" category. Our study consist of bibliography of auxiliary that published in peridocials in Turkey Turkish. In that study, there is information of essays that published in perideocials, as possible as it can be detected. The Turkish and to some extent, help employees who working in that area.

Key Words: Auxsiliary, Preposition, Conjunction, exclamation.

* Arş. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, iclalkoklu@kilis.edu.tr

Giriş

Sözler en genel anlamları ile anlamı ve gramer görevi olan, tek başlarına kullanılan ses veya sesler topluluğudur. Ancak bu tanım kesin olarak bütün ses veya ses topluluğunu içine almaz. Çünkü sözlerin büyük bir kısmı anlamlı olmakla birlikte, bazı sözlerin tek başlarına anlamları ve görevleri yoktur. Bu sözler ancak başka sözlerin varlığı ile hayat bulurlar. Türkiye Türkçesinde sözler, anlam ve vazifelerine göre sınıflandırılırlar.

Muharrem Ergin, sözleri anlam ve görevleri bakımından "*isimler, fiiller ve edatlar*" olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Ona göre isimler ve fiiller anlamları olan, edatlar ise görevleri olan sözlerdir. İsimlerin ve fiillerin tek tek anlamları vardır ama edatların tek başlarına anlamları yoktur¹.

Necmettin Hacıeminoğlu, Türkçedeki sözleri menşe, yapı ve hususiyetleri bakımından üç kısma ayırmıştır. Bunlar "*isimler, fiiller ve edatlar*"dır. Bunlardan isimler ve fiillerin başlangıçta kökler hâlindeyken taşıdıkları hususiyetleri muhafaza ettiklerini, sonradan ortaya çıkan edatların ise hem yalnız hâldeyken herhangi bir anlam taşımadıkları hem de ek almadıkları için ne isimler ne de fiiller arasına sokulamayan donmuş sözler olduklarını söylemiştir². Biz bu sınıflandırmadan yola çıkmakla birlikte farklı olarak sözleri asıl sözler ve yardımcı sözler olarak iki gruba ayırdık.

Yukarıda dil bilimcilerin yaptıkları tanımlar doğrultusunda sözleri sahip oldukları anlam ve görev bakımından "asıl söz (isim, sıfat, zarf, fiil) ve yardımcı söz (edat, bağlaç, ünlem,)" diye iki gruba ayırabiliriz. Asıl sözler, tek başlarına anlamları olan, bir başka söze bağlı olmadan cümle içerisinde var olabilen sözlerdir. Yardımcı sözler ise; tek başlarına hiçbir anlamları ve görevleri olmayan, varlığı başka bir sözün varlığına bağlı olan, sözler arasında ilişkiler kurmaya yarayan sözlerdir. Asıl sözler cümle içerisinde öge olabilirken, yardımcı sözler cümle içerisinde kendi başlarına öge olamayan gramer unsurlarıdır. Türkiye Türkçesinde genel olarak sözler asıl söz ve yardımcı söz olarak değil; anlam ve görevleri bakımından isim, sıfat, zarf, fiil, edat, bağlaç, ünlem olarak sınıflandırılır. Biz edatların işlevlerini daha iyi vurgulayabilmek adına sözleri asıl söz ve yardımcı söz olarak ayırdık ve *yardımcı sözler* adı altında çekim edatları, bağlama edatları ve ünlemlere ilişkin çalışmaları inceledik.

¹ Muharrem Ergin. (2011). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Yay., İstanbul, ss.216-217.

² Necmettin Hacıeminoğlu. (1991). *Türk Dilinde Fiiller*. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, s.12.

Çalışmamız ülkemizde şimdiye kadar yardımcı sözlük kapsamında yayımlanmış olan süreli yayın çalışmalarını içermektedir. Bu çalışmada tespit edilebildiği ölçüde süreli yayınlarda yayımlanmış makalelerin bilgisi yer almaktadır. Çalışmamızda eksikliklerimizin olacağı muhakkaktır. Amacımız, Türkiye Türkçesinin yardımcı sözlüklerine dair yayınların bir kısmını toplu bir hale getirmek ve konu çalışanlarına bir nebze de olsa yardımcı olmaktır.

Çalışmamızdaki yayınların künyesi Soyadı, Adı, "makale adı", süreli yayın adı, cilt, sayı, yayın tarihi, sayfa numarası şeklinde verilmiştir. Cilt için C., sayı için S. kısaltması dışında başka bir kısaltma kullanılmamıştır.

Taranan Dergiler

AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Ankara Üniversitesi Dil Dergisi

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ankara Üniversitesi Türkoloji Dergisi

Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Bilig , Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi

Çağdaş Türk Dili Dergisi

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi
<http://turkoloji.cu.edu.tr/>

Diyalektolog Ağız Araştırmaları Dergisi

Dilbilim Araştırmaları Dergisi

Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi

60 / Sosyal Bilimler Dergisi • Cilt 5 • Sayı 9 • Haziran 2015

Modern Türklük Araştırmaları Dergisi

Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi

TurkishStudies www.turkishstudies.com

Türkiyat Mecmuası

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi

Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten

Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi

Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi

Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi www.sosyalarastirmalar.com

Çalışmamızda tespit edebildiğimiz yayınlar şu şekildedir:

ADALI, Oya, "Türkçede Bağlaçlar", Türk Dili, C.XIX, S.209, Şubat 1969, ss.697-705.

AKALIN, Şükrü Halûk, "Eski Anadolu Türkçesinde Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Cümleler", Türk Dili, C.1995/I, S.518, Şubat 1995, ss.156-163.

AKGÜL, Baki, "Edat Tümleçleri", Türk Dili, C.XVI, S.190, Temmuz 1967, ss. 800-803.

AKTAN, Bilal, "Nehcü'lFerâdis'in Cümle Yapısı ile *Takı* ve *Kim* Bağlaçlarının Kullanılışı", TurkishStudies, Volume 8/9, (2013), ss.481-494.

AKTAŞ, Tahsin, "Metin Oluşumunda Bağlaçların Yeri", Türk Dili, C.1994/I, S.505, Ocak 1994, ss. 53-64.

ALKAYIŞ, M. Fatih, "Adıyaman Ağızında Kullanılan İki Enklitik Edatı: ke,o", Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Y.4, S.6, Haziran 2011, ss. 1-10.

ATAY, Ayten, "Eski Türkçe ma/me Edatının Anadolu Ağızlarındaki Kalıntısı", Türk Dili, C.2002/II, S.610, Ekim 2002, ss. 826-828.

ATAY, Ayten, "Eski Türkçeden Bugünkü Türk Şivelerine +lıg/ +lig>+lı/li Ekli Edatlar", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, C.I, (2007), ss.21-32.

- AYDIN, Mehmet, "da/de Edatı ile İlgili Yayınlanmamış Bir Yazı Üzerine", Türk Dili, C.1999/II, S.574, Ekim 1999, ss. 881-884.
- BALCI, Onur, "Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Çekim Edatlarının İstemleri", Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S.3/3, (2014), ss.72-93.
- BALCI, Tahir, "Edat Bağlamında Sözcük Türlerine Yeni Bir Yaklaşım", Dil Dergisi, S.122, Ekim-Aralık 2003, ss. 7-17.
- ÇİFÇİ, Musa, "Tanzimat Dönemi ve Günümüz Romanlarında Cümle Bağlayıcı Bağlaçların İşlevleri ve Kullanım Sıklıkları", Türk Dili, C.XIII, S.662, Şubat 2007, ss. 147-161.
- DEMİRAY, Kemal, "Edat Tümleçleri Konusundan Doğan Düşünceler", Türk Dili, C.XVII, S.193, Ekim 1967, ss.16-18.
- DEMİRAY, Kemal, "Edatlar Üzerine", Türk Dili, C.XVIII, S. 99, Nisan 1968, ss.13-18.
- DEMİRAY, Kemal, "Bir Yazın Sorunu: de Bağlacı", Türk Dili, C.XXX, S.279, Aralık 1974, ss. 933-935.
- DEMİRBİLEK, Salih, "Tegi Edatı ve Türevleri", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Volume 1/2, (2008), ss.94-101.
- DİNÇER, Şaziye, "Türkiye Türkçesinde Ad+DurumBiçimbirimi+İlgeç Yapısındaki İlgeç Öbeklerinin İşlevleri", TurkishStudies, VOLUME 4/3, (2009), ss. 766-807.
- DİZDAROĞLU, Hikmet, "Edat Tümleçleri Üzerine", Türk Dili, C.XVII, S.197, Ankara 1968, ss. 579-582.
- DOĞAN, Ahmet Turan, "İrşâdü'lMülûk Ve' Selâtîn'de Takı Bağlacı ve Anlamları", TurkishStudies, Volume 8/9, (2013), ss. 1157-1169.
- EFENDİOĞLU, Süleyman, "Cümle Menşeli Edatlar", A.İ. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.31, Erzurum 2006, ss. 193-207.
- ELİAÇIK, Muhittin, Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kalıplaşmış Zarf, Sıfat, Edat vd. İfadeler", TurkishStudies, Volume 7/3, (2012), ss. 1123-1158.
- ELÖVE, Ali Ulvî, "da/de Üzerine Bazı Düşünceler", Türk Dili, C.VII, S.81, Haziran 1958, ss.454-457.
- GEDİZLİ, Mehmet, "Türkçede Yardımcı FiillerinMorfo-Semantiği ve İşlevi", TurkishStudies, Volume 8/13, (2013), ss. 897-914.

- GEDİZLİ, Mehmet, "Türkçede Ünlemler ve Temel İşlevi", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.8, S.6, Şubat 2015, ss. 126-134.
- GENCAN, Tahir Nejat, "Edat Tümleçleri", Türk Dili, C.XVI, S.192, Eylül 1967, ss. 907-911.
- GENCAN, Tahir Nejat, "Edatlar ve Edat Tümleçleri", Türk Dili, C.XIII, S.198, Mart 1968, ss. 680-684.
- GENCAN, Tahir Nejat, "Ne...Ne Bağlacı Üzerine", Türk Dili, C.XXI, S.220, Ocak 1970, ss. 680-684.
- GÜRSES, Reşide, "Haberle:r: Türkiye Türkçesinde Edat (Son Çekim Edatları) Toplantısı Yapıldı", Türk Dili, C.1998/I, S.554, Şubat 1998, ss.175-176.
- İPEK, Birol, "DivânüLügâti't Türk'te Geçen Enklitik Edatları", Turkish Studies, Volume4/3, (2009), ss. 1199-1212.
- İPEK, Birol, "DivânüLügâti't Türk'ten Başka Kullanılan Kuvvetlendirme Edatları", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.20, (2010), ss. 185-202.
- İPEK, Birol, "Türkiye Türkçesinde Edatlar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", TurkishStudies, Volume 7/4-2, (2012), ss. 2019-2028.
- KARA, Funda, "Edat ve Zarf Üzerine Bazı Düşünceler", TurkishStudies, Volume 4/3, (2009), ss. 1281-1300.
- KARAŞİN, Hasene, "Bağlaç Görevinde Kullanılan Ya nın Anlamsal İşlevleri", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.14, (2008), ss. 215-227.
- KORKMAZ, Zeynep, "Türkçede ok/ök Kuvvetlendirme (İntensivum) Edatı Üzerine", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, (1961), ss. 13-29.
- KORKMAZ, Zeynep, "uçun-üçün-için vb. Edatlarının Yapısı Üzerine", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, C.I, (2004), ss. 71-92.
- KORKMAZ, Zeynep, "Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki Oluşumları" Türk Dili, C.LXXXIX, S.638, Şubat 2005, ss. 118-125.
- KORKUT, Ece, "Bile: Kullanım Değerleri 'Bile' Kullanımında Önvaryasyonlar ve İmalî Anlamlar", TurkishStudies, Volume 7/4 1, (2012), ss. 145-162.

- KÜÇÜK, Sebahattin, "Türkçede Şüphe Bildiren 'ki' Edatı Üzerine", Türk Dili, C.LIII, S.426, ss. 367-372.
- MENABİT, CidenSena,"Ne...ne li veya Ne..ne de li Bağlama Edatlarında Olumsuzluk Sorunu", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, C.I, (2004), ss.71-92.
- MIHÇIOĞLU, Cemal, "Ve Bağlacından Nasıl Kurtuluruz?", Türk Dili, C.XXXI, S.283, Nisan 1975, ss. 253-261.
- MIHÇIOĞLU, Cemal, "Değiniler: Ve Bağlacı Üzerine" Türk Dili, C.XXXI, S.284, Mayıs 1975, ss.399-400.
- MİRATA, Türker, "Değiniler: Ve Bağlacı Üzerine", Türk Dili Özel Bölüm: Ana Dili-Yabancı Dil Öğretiminde Dilbilgisinin Yeri, C.XXXI, S.285, Haziran 1975, s.492.
- MOLGAJDAROV, Kasiyet, "Türk Dilinde Edat Kaynaklı Bir Ek", (Aktaran: Mehmet Yasin Kaya), Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, S.24, (2007), ss. 75-81.
- NALBANT, Mehmet Vefa, "Eski Türkçede kı Ünlemi ve Bunun Anadolu Ağızlarındaki kı/gı ile Karıştırılması", Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, C.4, S.2, (2007), ss. 146-151.
- NALBANT, Mehmet Vefa, "üçün ve için Edatları Üzerine Yeni Bir Değerlendirme", Türkoloji Dergisi, C.19, S.2, ss. 87-94.
- ÖNER, Mustafa, "Edatların Karşılaştırma ve Sınırlandırma Bağlantıları", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, C.I-II, S. 42, (1999), ss.147- 157.
- ÖNER, Mustafa, "Türkçede Edatlı (Senktatik) İsim Çekimi", Türk Dili, C.1999/I, S.565, Ocak 1999, ss. 10-18.
- ÖZ ÖZCAN Aynur, "Özbek Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde Emir-Seslenme Ünlemleri", Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, C.9, S.2, Temmuz 2012, ss. 106-118.
- SALAN, Erkan, "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde ne...ne (de)... Bağlacı", Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Y.4, S.7, Aralık 2007, ss. 223-240.
- SAVRAN, Hülya, "Eski Türkiye Türkçesinde Kim Bağlaçlı Yardımcı Cümleler", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, C.I-II, S.42, (1999), ss. 225-238.

- SEV, İ. Gülsel, "Türkiye Türkçesinde Gibi Edatı ile Kurulan Benzetmeli Anlatımlar", *TurkishStudies*, Volume 7/4-1, (2012), SS. 499-512.
- SEV, İ. GÜLSEL, "Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler Bağlama Grubu Oluşturabilir mi?", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.12, S.2, (2012), ss. 107-122.
- SEV, İ. Gülsel, "Nehcü'lFerâdis'te Takı", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Semih Tezcan'a Armağan*, C.13, (2013), ss. 313-340.
- SOYDAN, Serpil, "Karışık Dilli Eserlerin Söz Varlıklarından Edatlara Bir Bakış", *Turkish Studies*, Volume 8/9, (2013), ss. 2243-2268.
- ŞENGÜL, Murat, "Kuzey Grubu Türk Lehçelerindeki Edatlar Üzerine Kapsamlı Bir Çalışma", *Türk Dünyası ve Edebiyatı Dergisi*, S.24, (2007), ss. 147-151.
- ŞENLİK, Ahmet Şefik, "Osmanlı Türkçesinin Öncü Bağlaçları Hakkında", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S.4, (2014), ss. 157-179.
- TEKİN, Talat, "da/de Bağlayıcısının Türeyişi", *Türk Dili*, C.VII, S.78, Mart 1958, ss. 276-277.
- TEKİN, Talat, "daha Zarfı ve da/de Edatı Hakkında", *Türk Dili*, C.VII, S.83, Ağustos 1958, ss. 560-562.
- TİKEN, Kamil, "Eski Anadolu Türkçesinde Edatlarla Kurulan Zarf-Fiillerin İfade ve İşlevleri", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (1997), ss. 397-428.
- TOKATLI, Suzan, "Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinde 'ki' 'kim' Bağlama Edatı ve İlgi Zamirlerinin Zaman ve Kip Eklerine Yüklendiği Görevler", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.6, S.1, (2005), ss. 133-148.
- TORUN, Yeter, "Türkiye Türkçesinde Tekrarlı Bağlaçların Oluşturduğu Bağlama Gruplarının Söz Dizimindeki Kullanımları Üzerine", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.16, S.2, (2007), ss. 503-510.
- TÜRK Vahit-ÖZALAN Uluhan, "Kutadgu Bilig'deki Sanı Edatı Üzerine", *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S.71, (2014), ss. 233-246.
- ÜSTÜNER, Ahat, "Türkçedeki +-A Pekiştirme Ekinin Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kullanılışı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.10, S.1, (2000), ss. 189-206.

YAVUZ, Serdar, "Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Bağlaçlar",
Diyalektolog Ağız Araştırmaları Dergisi, S.3, (2011), ss. 606-
623.

YENER, Mustafa Levent, "Türk Dilinde Sözcük Türleri Tasnifi Sorunu
Üzerine", TurkishStudies, Volume 2/3, (2007), ss. 606-623.

YILDIZ, Osman, "Eski Anadolu Türkçesinde Yeterlilik Füllerinin
Fonetik Durumu", TurkishStudies, Volume 7/4-1, (2012), ss.
233-252.